

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ İnsan dili (konuşma ve ses çıkarma) tahminen bir çağrı (ya da jest) sistemi olarak başlamıştır ancak buradaki anlamıyla dil, böylesi sistemlerden birkaç şekilde ayrılmaktadır. Hayvan çağrıları katı bir biçimde basmakalıptır; çağrı her zaman biçim ve anlam açısından aynıdır. Dahası, hayvan çağrı sistemleri kapalıdır; yani bir çağrının unsurları yeni bir mesaj oluşturmak üzere bir başkasının unsurlarıyla birleştirilemez. Ve ayrıca çağrılar sayıca sınırlı ve kendine özgüdür.
- ▶ İnsan dili ise açıktır. İletilebilecek mesajların sayısı sınırsızdır. Gerçekten de insanlar dille tümüyle yeni mesajlar -şimdiye dek söylenmemiş cümleler- yaratabilmektedir. Oysa çağrı sistemleri çok az sayıda basit anlam iletebilir: tehlike, düşmanlık, cinsel uyarı, besin elde edilebilirlik çağrıları bu kapsamda örnek olarak gösterilebilir.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ İnsan dili incelikli felsefi soyutlamalardan karmaşık teknik bilgilere ve kırılğan duygu tonlarına, çok geniş bir anlamlar yelpazesini iletmekte kullanılmaktadır. Bu esneklik insan dilinin keyfiliği sayesinde mümkündür. Hayvan çağrılarının tersine bir dilin seslerinin sabit bir anlamı bulunmamaktadır. Bunun yerine anlam, karmaşık bir kurallar dizisi uyarınca (dilbilgisi) seslerin sözcükler halinde birleşme ve sözcüklerin cümleler şeklinde düzenlenme tarzından ortaya çıkmaktadır.
- ▶ İnsan dilinin bir başka ayırt edici özelliği de uyarıcıdan yoksun oluşudur. Yani dilsel terennüm dolayimsız bir duruma bağlı değildir. Örneğin, kaplan sözcüğünü söylemek ya da tehlikeden söz etmek için köşeyi döndüğümüzde bir kaplanla burun buruna gelmemiz gerekli değildir.
- ▶ Mevcut olmayan şeyleri, geçmişte olup bitenleri, gelecekte olabilecekler hakkında konuşabilmek bu sayede mümkündür.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ Kültürel kanıtlar dilin dört milyon yıl öncesinde evrimleşmeye başladığını göstermektedir. İlk insanlar, bireysel bitki toplayıcılığından, komünal temelde düzenli et ve sebze tüketmeye yönelmişlerdir. Kuşkusuzca bu yeni örüntü, avcılık ve toplayıcılık faaliyetlerinin işbirliği ve eşgüdümünü gerektirmekteydi. Taş gereçler biçimindeki kültürel kanıtlar, ilk ilkel dil yetenekleri için çok erken bir tarihe işaret etmektedir.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ Günümüzde yeryüzünde 5 bin kadar dilin konuşulduğu tahmin edilmektedir. Suzan Romaine'ın değindiği gibi böylesi bir hesaplama dil ve lehçe terimlerinin tanımına ait sorunlar nedeniyle karmaşıklaşmaktadır.
- ▶ Dilsel veya şivesel çeşitlilik, ayrı dillerin gelişiminin anahtarıdır. Coğrafi bölgelerde aynı temel dilin farklı topluluklar halinde yaşayan konuşmacıları arasında hafif ve tedricen gelişen farklılaşmalar bulunabilir. Bunlara genellikle lehçe denilmektedir.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- Neyin bir dil, neyin lehçe sayılacağı konusunda toplumsal etkenler önemlidir. Örneğin İsveççe, Norveççe ve Danca denilen diller arasındaki ayırım çizgisi, dilbilimsel açıdan keyfi ama siyasal ve kültürel açıdan önemli ve sistematiktir. Farklı lehçeler konuşan halklar birbirleriyle temas içinde olduğu sürece karşılıklı etki ve iletişim ihtiyacı Amerikan ve İngiltere İngilizcesinde olduğu gibi, iki lehçenin birbirinden uzaklaşmasını engellemektedir. Ancak farklı lehçeler konuşan gruplar zamanla birbirlerinden uzaklaşırlarsa sosyal topluluklarda farklı dillere doğru bir evrim gerçekleşmektedir.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ Farklı Latince lehçeler konuşan coğrafi-sosyal gruplar, günümüzden yaklaşık 1500 yıl önce birbirlerinden tecrit olduklarında dilleri de farklılaşmış ve ayrılmıştır.
- ▶ Böylece bu diller Fransızca, İtalyanca, İspanyolca ve Portekizce gibi dillere dönüşmüş, Amerikan ve İngiliz İngilizcesi de bu yolla farklılaşmıştır. Oysa her ikisi de 1500 yıl önce konuşulan Proto-Germen bir ata dil grubundan türemiştir.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ Dilsel değişimin büyük bölümü dil topluluklarının birbirlerine uyarlanmayı öğretilmesiyle gerçekleşmektedir. İnsanlar dili iletişim kurmak için kullanmaktadır ve iletişimleri önemli sözcüksel unsurların mevcut kullanımı ya da yokluğuyla engelleniyorsa, dillerini başka bir gruptan terimler ödünç alarak uyarlayabilmektedir.
- ▶ Böylesi ödünç almalar, dilin en tutucu unsuru olan grameri nadir de olsa etkilemektedir. Ancak bir dildeki sözcük dağarcığı dil sınırlarını hızlı bir şekilde aşar. Örneğin grefurt (ilk kez Amerika topraklarında birleştirilen iki Fransızca sözcüğün bileşimidir); kavun (melon: Grek kökenli Fransızcadan) ya da Arapça narenc'ten türetilen portakal (orange).

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- Örneğin klasik bir Amerikan kahvaltısı, meyve suyu ya da meyvenin ardından genellikle tahıl (cereal: Roma tanrıçası Ceres'ten türetilme) ya da domuz salamı (bacon: Fransızcadan) ve yumurta eggs (Eski Norveççeden) ile tost (Fransızca), tereyağı (butter Latince) ve marmelat (Portekizceden) ile devam etmektedir.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ Bir içecek olan kahve (Arapça), çay (tea: Çince; Malay Hollandacası aracılığıyla) ya da kakao (Meksika İspanyolcası aracılığıyla). Bütün bu sözcükler besin ürünlerinin ulusal ve dilsel sınırları aşan ticaretinin ve nakliyesinin tarihini ve **coğrafi etkileşimi** açıklıkla yansıtmaktadır.
- ▶ Ödünç alınan sözcükler ender olarak tamamen benimsenir. Telaffuz genellikle yerli ses sistemine ve vurgu tonlama örüntülerine uygun bir biçimde değiştirilmektedir.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ Kùltürler başka kùltürleri keşfetmeye ve ticaret ilişkileri kurmaya başladıkça bu ekonomik aktiviteyi kolaylaştırmak üzere yeni diller geliştirmiştir.
- ▶ Ortaçağ'da Akdeniz'de, İtalyanca gramer yapısı, Arapça, Fransızca ve İspanyolca sözcük dağarcığı karışımından oluşan ve Lingua Franca (Frenklerin dili) denilen bir ticaret dili gelişmiştir.
- ▶ Bu terim günümüzde birbirinin ana dilini konuşamayan insanların kullandıkları ortak dil için kullanılmaktadır.
- ▶ Çağdaş bir lingua franca, Hindistan ve Pakistan'da konuşulan İngilizcedir. Buralarda birkaç yüz dilden beri bir başka anadili olan insanlar iletişim kurabilmek için İngilizceyi kullanmaktadır.

13 Dil ve Kültürel Etkileşim

- ▶ Örneğin, kültürel teması kolaylaştıran bir başka dil biçimi de daha gelişkin bir dil ya da dillerden alınan ve daha sonra basitleştirilmiş bir gramer ve sözcük dağarcığına dayanan Pidgin'dir. Pidgin grubu diller Avrupa sömürgeleştirmesi sırasında Afrika, Çin ve yeni Dünya kıyılarında ticaretin geliştiği yerlerde ortaya çıkmıştır.
- ▶ Melanezya'da kullanılan Pidgin, %80'i İngilizceden alınan 1500 sözcüğe sahiptir. Pidgin dili Papua Yeni Gine'de yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.